

Gotik Mimarideki İslami İzlerin Kültürlerarasılık Ekseninde İncelenmesi

Sibel Çolak Boncukçu*

ÖZ

Bu makalede Gotik mimarinin sahip olduğu İslami izler, kültürlerarasılık kavramının merkezde olduğu bir bakış açısı ile ele alınarak incelenmiştir. Söz konusu dönemde savaşlar bir nevi savaşların neticesi olarak şekillenen coğrafi etkileşimler, ticaret ağları, sanatçı göçü gibi nedenler kültürlerarasılığın sağladığı etkileri imleyen önemli unsurlar olarak aktarılmıştır. Gotik mimari ve İslam mimarisi arasında bağlantı kuran Avrupalı bilim insanları bu bağlantıları, mimari eserlerin yapısal ve süsleme özellikleri üzerinden farklı disiplinlerde, farklı bakış açıları ile değerlendirmektedir. Böylelikle, edebiyattan mimariye, matematikten astronomiye kadar birçok disiplinde Doğu medeniyetinden etkilenmiş olan Batı'daki gelişim ve dönüşüm de gözler önüne serilmiştir. Mimarlık tarihyazımında hala bazı konularda yaşanan temel anlaşmazlıklar neticesinde, mimarlık tarihyazımı çalışmalarında da yeni yaklaşımlar, tartışmalar ve önemli kavramsal farklılıkların ortaya çıkışından söz edilebilmektedir. Gotik mimarinin hem yapısal hem de süsleme unsurları, İslam mimarisi ile olan benzerlikler üzerinden irdelenirken, Gotik mimarinin mimarlık tarihinde yer aldığı kronolojik sıra ekseninde bu etkileşim süreci ortaya konulmuştur. Bu çalışma ile özellikle Doğu medeniyetine ait olmayan Batılı bilim insanlarının Gotik mimarideki İslami yansımalara dair görüşleri ele alınarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: kültürlerarasılık, gotik mimari, islam mimarisi

* Öğr. Gör., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Meslek Yüksekokulu
scolak@fsm.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5556-467X

Investigation of Islamic Traces in Gothic Architecture on the Axis of Interculturality

ABSTRACT

In this article, the Islamic traces of Gothic architecture are examined from a perspective where the concept of interculturality is at the center. In the said period, wars, geographical interactions shaped because of wars, trade networks and artist migration were cited as important elements indicating the effects of interculturalism. European scientists who establish a connection between Gothic architecture and Islamic architecture evaluate these connections from different perspectives in different disciplines through the structural and ornamental features of architectural works. Thus, the development and transformation in Western civilization in many disciplines from literature to architecture, from mathematics to astronomy, was also revealed. As a result of the fundamental disagreements still experienced on some issues in architectural historiography, the emergence of new approaches, discussions and important conceptual differences in architectural historiography studies has been mentioned. While both the structural structure and ornamental elements of Gothic architecture are examined through its similarities with Islamic architecture, this interaction process is revealed on the axis of the chronological order in which Gothic architecture takes place in the history of architecture. In this study, the views of Western scientists, who do not belong to Eastern civilization, regarding the Islamic reflections in Gothic architecture were examined.

Keywords: interculturality, gothic architecture, islamic architecture

Extended Abstract

Although the expression Gothic is used in many fields today, from literary to typeface design, from music to fashion, it is seen that the discipline that is actually integrated with the word Gothic and stands out among these fields is architecture. When it comes to Gothic architecture or Gothic style, cathedrals, which are a type of religious architectural structure, are the prominent structures in this style. As a result of these religious buildings built in Europe and the emphasis on Christianity, cathedrals and Gothic architecture have turned into forms of expression that can be used synonymously over time. In this context, claiming that Gothic architecture contains cores from Islamic architecture can explain the disagreements between scientists working on the subject.

In this article, the Islamic traces of Gothic architecture are examined from a perspective where the concept of interculturality is at the center. Before moving on to the concept of interculturality, the concept of culture was tried to be explained with the definitions made about this concept from different disciplines, and after this explanation, the concept of interculturality was emphasized. In the period covered by the study, reasons such as wars, geographical interactions shaped as a result of wars, trade networks, and artist migration are cited as important elements indicating the effects of interculturalism. European scientists who establish a connection between Gothic architecture and Islamic architecture evaluate these connections from different perspectives in different disciplines, based on the structural and ornamental features of architectural works. Thus, the development and transformation in the West, which was influenced by Eastern civilization in many disciplines from literature to architecture, from mathematics to astronomy, was also revealed. As a result of the fundamental disagreements still experienced on some issues in architectural historiography, the emergence of new approaches, discussions and important conceptual differences can be mentioned in architectural historiography studies. While both the structural and ornamental elements of Gothic architecture are examined through similarities with Islamic architecture, this interaction process is revealed on the axis of the chronological order in which Gothic architecture takes place in the history of architecture. While examining the interactions in question, these similarities and interactions were tried to be explained with examples through the structural and ornamental elements of the works of Islamic architecture and Gothic architecture. In this study, the views of Western scientists, who do not belong to the Eastern civilization, regarding the Islamic reflections in Gothic architecture were examined.

In this study, which is approached from a perspective centered on the concept of interculturality, the fact that architectural structures are the most obvious means of analyzing the civilizations of societies explains how intercultural interaction actually serves as a natural road map. In this study, in which the connections between Gothic

architecture and Islamic architecture are examined with a focus on intercultural interaction, Abbot Suger, who was the head priest of the Saint Denis Church, which is accepted as the first example of Gothic architecture, and also took part in its construction, describes the works that were built by many masters from different nations and later became international. General information is also given about Gothic architecture, which turned into a movement. Suger's statement can also be expressed as the artists who returned to their countries after the Crusades were influenced by another culture and interpreted the architectural elements they saw there in their own way. Attention has been drawn to the interactions between Eastern and Western cultures through Gothic architecture, which is considered to have emerged by bringing together different building elements in a way that has not been implemented before. The Islamic influences contained in Gothic architecture are discussed through the studies and expressions of Western scientists and researchers, and as a result of these studies, similar structural and decorative elements are explained with buildings that serve as examples of these elements.

Giriş¹

Kültür, sosyoloji, tarih, antropoloji, sosyal bilimler gibi disiplinler tarafından ele alınan bir kavram olduğundan kültür kavramına dair birbirine benzer ama farklı şekillerde yapılmış olan tanımlar bulunmaktadır. Kültür çalışmaları ile tanınan Max Fuchs'a göre, kültürün ortak dilde birleşmeye neden olmakla birlikte çeşitli alanlardaki farklılaşmaya da zemin oluşturmaktadır (aktaran Zimmerman ve Geißler, 2008, s. 10). John Tomlinson ise göre kültürü insanların sembolik temsil pratikleri yoluyla inşa etmeye çalıştıkları bir yaşam düzeni olarak tanımlamaktadır (2004, s. 33). Kültür kavramı toplum ile ilgili olduğundan kültür, insanlar tarafından üretilen maddi manevi her şeydir. Kültür, ölçülebilir bir kavram olmadığından tam da bu özelliğinden dolayı tekil olarak diğer kültürler ile olan sınırı belirgin olarak çizilememektedir.

Dil, etik anlayış ve sosyal yapı gibi belirgin sınırlara sahip olan kültür kavramı aynı zamanda aktarılabilir olma özelliğine de sahiptir. Bu aktarım süreci ise kültürlerarasılık olarak hayat bulmaktadır. Toplumların birbirleri ile etkileşimi sonucu ortaya çıkan kültürlerarası kavramı, kültürel karşılaşmaları işaret ediyor gibi görünmekle birlikte bu karşılaşmalar sonucunda farklı kültürlerin birbirleri arasında bir hakimiyet kurma çabası anlaşılmamalıdır. Bu ifadenin tam tersi şekilde farklılıkların birleşiminde doğal olarak kendi kimlik ve karakterini barındırdığı çok kültürlü bir evreni düşünmek daha yerinde olacaktır (İğüs, 2015, s. 365-378). Bu bağlamda kültürlerarası iletişimi ifade ederken iletişim kavramı ve bu kavramın yeterliliği düşüncesi de ortaya çıkmaktadır. İletişim genel tanımı ile duygu, düşünce ve bilginin karşılıklı olarak paylaşarak aktarıldığı, anlama ve anlaşma ihtiyacının merkezde olduğu dinamik bir süreçten kültürlerarası iletişim de bu ifadeleri bünyesinde barındıran ve süreklilik gerektiren bir özelliğe sahiptir (Yıldız ve Bitirim Okmeydan, 2008, s. 165-186).

En somut açıklamaların sanat disiplinleri üzerinden yapılabildiği kültürlerarası etkileşim kavramı, Batı sanatları özelinde incelendiğine, Batı sanatının gelişim süreci boyunca başarısını yabancı kültürlerin yanı sıra, kendi kültürü ve kendi kültürüne yakın kültürlerin etkileşimi ile gerçekleştirmiş olduğu görülmektedir (Çolak Boncukçu, 2019). Abbot Suger tarafından manastırın kilisesini koroyerinin yeniden inşa edilmesi ile başlamaktadır (Janson, 1963). Bu yapı ile daha önce bir arada kullanılmamış olan birçok mimari unsur yeni bir anlatım biçimi içerisinde şekillenerek yeni bir üslup olarak kabul edilmiştir (Pevsner, 1977, s. 38-39). Bu yeni düşünce biçimi ve bu yapımların stili Suger'in kendi ifadesi ile farklı uluslardan birçok usta tarafından yapılmış olmasına rağmen uluslararası bir akıma dönüşmüştür (Panofsky, 2014, s. 11).

Yine Oleg Grabar'a göre (2004) erken İslam döneminin sanata dair tutumunun

¹ Bu çalışma, 2019 yılında Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından kabul edilen "19. Yüzyıl Osmanlı Mimarisinde Gotik Etki; Gotik Üslubun İslami Kökenlerine Değin Söylemler ve Sonuçları" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ölgün hali uygarlık ve sanat arasındaki ilişkinin kuramsal sınırları içerisinde algılanabilecek bir durumdur. Batı sanatının İslam sanatı ile olan teması, yayılma politikası neticesinde yeni topraklar elde edilmesinin bir sonucu olmakla sınırlı kalmamış ticari bağların da giderek artması ile kültürlerarası etkileşim devam etmiştir. Avrupa dışındaki sanatların Batı üzerindeki etkisine dair yaptığı çözümlerle ilgili tanınan Alman kökenli Amerikalı sanat tarihçi Rudolf Wittkower, Batı uygarlığının, Avrupalı olmayan unsurları kademeli şekilde artan karmaşık bir süreç sayesinde hazmettiğini söylemektedir. Kısaca bu süreç, batılı olmayan unsurun alınması, özümsemekle uyulanması ve tamamen dönüştürülmesi gibi kademelerden oluşmaktadır (Çelik, 2005).

Wittkower gibi Grabar da İslam mimarisinin erken dönemleri ile ilgili benzer süreçler ortaya koymaktadır. Her iki sanat tarihçi de yabancı kültürlerin eserlerine dair tutumların, ölgül koşullara dayalı farklılıklarla sonraki dönemlere etki etmiş olabileceğinde hemfikirdirler (Çelik, 2005, s. 192). Kültürlerarası bu etkileşim süreçleri ile ilgili olarak benzer bir diğer yaklaşım da Kübalı antropolog Fernando Ortiz'den gelmektedir. Ortiz, farklı kökene sahip olan gruplar arasındaki etkileşim süreçlerinin Wittkower ve Grabar'ın bahsettiği şekli ile sınırlı kalmadığını aynı zamanda farklı kültürel unsurların da dönüşümüne ve birleşmesine ve bu durumun da bir önceki kültürün kaybolmasına neden olduğunu da eklemiştir (Ortiz, 1995, s. 102).

Mimarlık tarihyazımında Doğu ve Batı mimarisi arasında yapılmış olan net bir ayırım bulunmakla beraber bu ayırımın objektif bir yaklaşım sonucu yapılmadığı bilinmektedir. Bu çalışmanın öncelikli amacı, kültürlerarası etkileşimleri, toplumların söz konusu dönemlerine ait verileri en açıklayıcı şekilde okuyabildiğimiz mimari eserler üzerinden gotik mimari ve İslam mimarisi özelinde irdelemektir. Bu bağlamda, kültür ve kültürlerarasılık tanımları ile ilgili bilgi verildikten sonra, gotik mimari ve İslam mimarisi arasındaki etkileşim nedenleri, Haçlı seferleri, ticaret ağları, sosyo-kültürel etkileşimler ve bunların mimari eserlere nasıl yansıdığı, farklı kültürel kodlara sahip olmakla birlikte birbirleri arasında ne gibi sonuçlar ortaya çıkardığı ifade edilmektedir.

Gotik Mimari ve İslam Mimarisi Arasındaki Benzerlikler

Gotik mimari ve İslam mimarisi arasındaki bağlantıya dair en açıklayıcı söylemlerden birine sahip olan Alexandre de Laborde, 1816'da yayınlanmış olan *Fransız Abideleri* adlı iki ciltten oluşan kitabının özellikle ikinci cildinde Orta çağ yapılarından bahsetmektedir. Fransa'da on ikinci yüzyıla yaklaşırken mimari yapılarda ortaya çıkan sivri kemer kullanımının, erken gotik olarak adlandırılan dönemin en heybetli ve söz konusu üslup içerisinde kusursuzca en yakın olarak tanımlanan eserlerin ortaya çıkmasının, Doğu topraklarından ülkelerine dönmeye başlayan Haçlıların dönüş tarihlerine denk düştüğünün üzerinde durmaktadır. Gotik mimarinin ortaya çıkışının tespit edilebilmesi adına yapılan çalışmaların bazılarında bu mimari üslubun Gotlar ya da

Almanlarla ilişkilendirildiği söylene de Haçlı seferleri sonrasında Doğu topraklarında karşılaşılan İslam mimarisine ait eserlerinin kopyalanarak bu üsluba ulaşıldığı da düşünülmektedir (e Laborde, 1816). Grabar'ın İslam sanatı üzerine çalışmalarında da de Laborde'un bu ifadesi ile bağlantılı sayılabilecek önermeler bulunmaktadır.

Grabar'a göre, Batı sanatında İslam etkisi dahilinde olan değişimler, uluslararası ticaret ağları, kâğıt üretiminin sanayileşmesi ile ve bu yeniliğin sanata dair önemli sonuçlar ortaya koymasına atfedilemez miydi? Bu bağlamda başka bir soru, Haçlı seferleri esnasında görmüş oldukları İslami eserlerin, kendi ülkelerine dönen Hristiyanların ortaya çıkardıkları sanat eserleri üzerinde etkisi olmuş mudur? Bu tartışma konusu tersine de örneklendirilip, İslam eserlerinde de Batı özelliklerini görebiliyor muyuz sorularıyla da karşılaşılabilmektedir (Grabar, 2022, s. 480-481). Her ne kadar bu konuya dair sistemli şekilde yürütülmüş bir çalışma bulunmasa da Peter Draper, Batı kültür tarihi, İslam medeniyetine atıfta bulunmadan yazılamazken, özellikle orta çağ İslam mimarisi ile ilgili tarihyazımının Batı'ya dair herhangi bir referans vermeden de ortaya koyulabileceğini ifade etmektedir.

Yine tam da bu ifadeler referans alınarak tersine bir örneklendirme yapılabileceğini, İslam kültüründe de Batı medeniyetine dair bir istisna olduğunu ekleyerek Haçlıların Akkâ'yı kaybettikten sonra burada bulunan St. John Kilisesi'nin portalının sökülüp Kahire'de bulunan Sultan El-Nâsir Medresesi'nin taç kapısına (*Görsel 1*) dönüştürüldüğünü de eklemektedir (Draper, 2005, s. 19). Bu örnek, alt metnine bakıldığında sadece mimari bir formun farklı bir mimari yapıya eklenmesi olarak açıklanamamaktadır. Hristiyanların dini yapısında bulunan bir mimari unsurun artık Müslümanların dini bir yapısında kullanılması ile bir nevi İslami bir fetih sembolü olarak da ifade edilebilmektedir (Çolak Boncukçu, 2019).

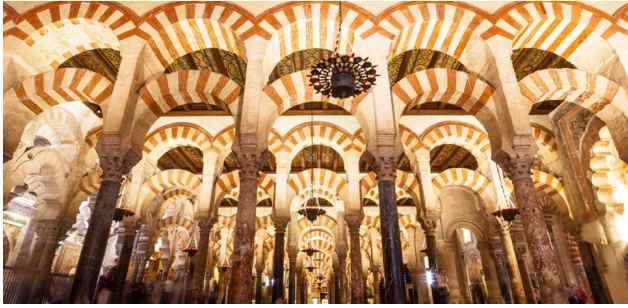

Görsel 1. Sultan el-Nâsir Camii'ne Akkâ'dan getirilmiş taç kapı, Kahire (wikimedia.org, ____a)

Gotik mimaride görülmeye başlanan sivri kemer kullanımı ile ilgili olarak de Laborde ile benzer bir görüşü ifade eden İngiliz mimar Christopher Wren, Avrupa'da Gotik mimarideki kullanımı ile ortaya çıkarak yaygınlaşmaya başlayan ve oldukça modern bir yaklaşım olduğu düşünülen sivri kemer unsurunun Sarajenik bir yapı elemanı olduğunu ve Haçlı Seferleri dönüşünde Avrupa'ya getirildiğini savunmaktadır (Warton,

Bentham, Grose, Captain ve Milner, 1808). Sivri kemer formunun kronolojik olarak kullanımı üzerinden farklı kişiler de benzer şekilde ifadeler kullanmaktadır. Örneğin Amerikalı tarihçi Will Durant (2004) Gotik yapılarda sivri kemer kullanımının yaygınlaşmasını bu mimari unsurun Batı'nın dikkatini çekmesi ile gerçekleştiğini aktarmaktadır.

Sanat tarihçi olan David Scott, mimari eserlerde gerek strüktür gerekse tezyini unsur olarak sivri kemer kullanımındaki beceri ve çeşitliliğin Müslüman mimar ve sanatkârlar kadar kimsede olmadığını, sivri kemer ile yetinilmeyip bu formun yanı sıra at nalı ve dilimli kemer gibi farklı kemer şekillerinin de ustaca kullanıldığını belirtmektedir (aktaran Hayri, 1955, s. 73). Grabar'ın örnek olarak gösterdiği Kurtuba Camii'nde sivri kemer kullanımı ona göre, Gotik mimaride yapıldığı gibi açıklıkları çözümlmek için değil taşıyıcı birimlerin yükünü hafifletmek ve tezyinatı kolaylaştırmak içindi. Böylelikle kemerin üzerine düşen yük miktarı azaldıkça taşıyıcılık işlevi de azalmakta ve tasarımlarda gitgide kemerin parçalara bölündüğü izlenimini yansıtan çok dilimli ve kesişen kemerlerden oluşan bir sistemle (Görsel 2) karşılaşılmaktaydı (Grabar, 2004, s. 114).

Görsel 2. Kurtuba Camii'ndeki iç mekân kemer örneği, Córdoba (alumni.cam.ac.uk, ____)

Kurtuba Camii'nde bulunan bu iki katlı kemer sistemini arkeolog Manuel Gómez-Moreno González ve mimarlık tarihçisi Henri Stierlin; *Aqueducto de los Milagros* olarak bilinen İspanya'nın Merida kentinde bulunan Roma dönemine tarihlendirilen mucizevi su kemerleriyle (Görsel 3) ilişkilendirmektedir (Özkan Altınöz, 2014, s. 837-852).

Görsel 3. Mucizevi su kemeri, Merida (a.travel-assets.com, ____)

Yine Stierlin'e göre günümüzde Irak sınırları içerisinde bulunan ve 3. yüzyıla tarihlenen bir Sasani yapısı olan Tâk-ı Kistrâ (Görsel 4) tuğladan yapılmış anıtsal kemeri ve muazzam eyvanı ile de Arapların gözünde İslam öncesi mimari modeli oluşturuyordu (Stierlin, 2015, s. 36).

Görsel 4. Tâk-ı Kistrâ, Madain (cloudfront.net, ___)

Amerikalı şarkiyatçı Arthur Upham Pope'un İsfahan'da bulunan Mescid-i Cuma'yı referans göstererek bu yapıda bulunan sivri kemer kullanımının Batı mimarisi ile İslam mimarisi arasında söz konusu olan etkileşimler hakkında bazı ipuçları verdiği öne sürülmektedir. Ayrıca Pope, Mescid-i Cuma'nın, Avrupa'daki Gotik yapılarla oldukça belirgin şekilde mimari bir yakınlığa sahip olduğunu belirtmekte ve bu yapının Gotik mimarinin kökenlerinin Doğu ile olan bağlantısına dair örnek teşkil ettiğine özellikle vurgu yapmaktadır. Mescid-i Cuma'nın güney ucunda bulunan ve 1088 yılına tarihlenen ikinci kubbe, Kümbet-i Hâkî ya da Terken Hatun adı ile bilinmekte olup özellikle Gotik mimari ile benzerliklerin olduğu öne sürülen yapıdır (aktaran Kadoj, 2016, s. 80-111).

Görsel 5. Mescid-i Cuma, İsfahan (wikimedia.org, ___b) ve
Kümbet-i Hâkî, İsfahan (ikolsoftware.com, ___)

İslam mimarisi ile Gotik mimari arasındaki ilişkiye dair araştırmalar yapan kişiler arasında Fransız arkeolog Marcel-Auguste Dieulafoy ile eşi Jane Dieulafoy da öne çıkmaktadır. Dieulafoy ailesi, restorasyon kavramının kurucusu olarak kabul edilen Viollet-le-Duc ile Gotik üslubun kökeni hakkında çalışmalar yapmış (Kadoj, 2016, s. 80-111); sonrasında bu konu hakkında daha fazla bilgiye ulaşabilmek adına 1881'de

İran’da yapılan ilk arkeolojik kazı olan Susa kazılarına katılmışlardır (Ghadim ve Ajerloo, 2005, s. 183-206). Grabar, *Islamic Architecture and the West Influences and Parallels* başlığını taşıyan çalışmasında (1975), on üçüncü yüzyılda Fransa’da inşa edilmiş olan Le Puy Katedrali’nin yapısal özellikleri nedeniyle yedinci yüzyıla tarihlenen Kayrevan Camii ile dolayısıyla da İslam mimarisi ile büyük benzerliklere sahip olduğunu ifade etmektedir.

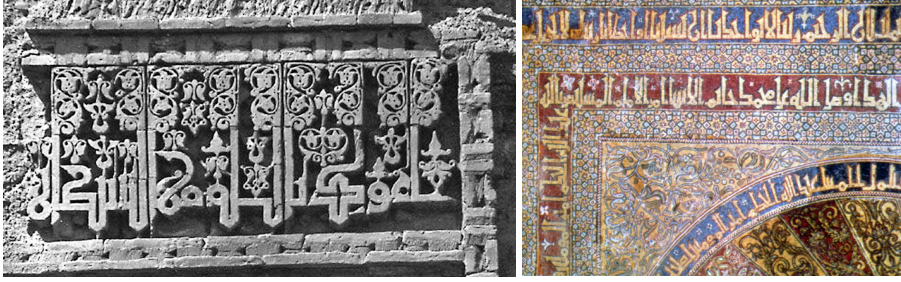
Görsel 6. Le Puy Katedrali, Auvergne (wikimedia.org, ____c) ve
Kayrevan Camii, Kayrevan (merzifoncamileri.com, ____)

Le Puy Katedrali’ni önemli kılan bir diğer husus ise İslam mimarisi ile olan tek benzerliğinin strüktürel yapısı ile olmayışıdır. Le Puy Katedrali’nin kapısında kufi yazısına benzetilen süsleme unsurları (*Görsel 7*) bulunmaktadır (Grabar, 1975).

Görsel 7. Le Puy Katedrali kapısı (wikimedia.org, ____d)

Bu süslemeler, on birinci yüzyılda Nizam’ül-Mülk tarafından İran’da inşa ettirilmiş ve günümüze sadece ulaşmış olan İran’daki tek Selçuklu medresesi olan Hargird Nizamiye Medresesi’nin kalıntılarında bulunan kufi kuşak yazıları ve yapımı sekiz ila onuncu yüzyıl arasında devam etmiş olan Kurtuba Camii’nin mihrabındaki kufi yazılarıyla ile benzerlik göstermektedir (*Görsel 8*) (Godard, 1965, s. 301).

Görsel 8. Hargird Nizamiye Medresesi kuşağı (sanatinyolculugu.com, 2020) ve Kurtuba Camii mihrabı (İslam Ansiklopedisi, ____)

Mimar ve kuramcı olan Adolf Loos (2020) genel anlamı ile mimaride süslemeyi kesin bir dille eleştirmekte ve bunun parayı heba etmek hatta mimari yapılarda süslemenin cinayet işlemek kadar ağır bir suç olduğunu ifade etmekteyken; sanat eleştirmeni John Ruskin ise (1889) bu görüşün tam tersi bir bakış açısı ile süslemenin mimarinin asıl kaynağı olduğunu öne sürmektedir. Grabar (1975) Gotik tarzdaki örtü sistemlerinin de İslam mimarisi menşei olabileceğine dair Pope'un bu çalışmada da bahsi geçen 1930'lu yıllarda ortaya çıkan görüşüne atıfta bulunmakla birlikte bunun ispatının pek de mümkün olmadığını eklemektedir. Yine de gerek İslam mimarisinde gerekse Batı mimarisinde strüktürel olarak yükseklik ve aydınlatma sorunları ile karşı karşıya kalındığını ve her iki tarafında duvarlarda bulunan yükü azaltmanın yollarını aradığını da eklemiştir. Bu gibi benzerliklerde Grabar'ın şüphe ile yaklaştığı bir diğer unsur ise Batı mimarisinde özellikle Gotik üslupta karşımıza çıkan diğer adı rozet pencere olan gülpencere kullanımının, sekizinci yüzyıla tarihlenen bir Emevi Sarayı olan Hirbetü'l-Mefcer'de ortaya çıkmasıdır.

Görsel 9. Hirbetü'l-Mefcer'in dış duvarında bulunan altıgen rozet pencere, Eliha (gardensit.com, ____)

Gotik mimaride özellikle dini yapılar olan katedrallerde kullanılmakta olan bu pencere tipinin İslami kökenli olduğuna dair görüşlerin bir iddia olarak kalarak bu konuda da kesin bir yanıtı ulaşılamadığını ifade eden (Grabar, 1975). Grabar'ın şüpheli tutumuna karşı Gotik katedrallere dair yaptığı çalışmalar ile tanınan Alman sanat

tarihçi Otto Georg von Simson, Gotik mimaride yoğun şekilde kullanılan gülpencere-nin Hırbetü'l-Mefcer'in dış duvarında bulunan altıgen rozet bir pencereden (*Görsel 9*) türediğini öne sürmekte ve bu teorisini Haçlı seferleri sonrasında ülkelerine dönen batılıların bu pencere tasarımını kiliselerde kullanmaya başladığını savunmaktadır (Simson, 1956). Gotik mimari ve İslam mimarisi arasında süsleme unsurlarına dair benzerlikler ile ilgili olarak sanat tarihçisi Ali Uzay Peker, makalesinde Türk mimarisinde kullanılan simgelerin dünyanın diğer coğrafi bölgelerinde de bir benzeşim örneği olarak karşımıza çıktığını kaydetmektedir. Peker, mimari tezyinat unsurlarının dünyanın birçok coğrafi bölgesinde farklı dönemlerde ortaya çıktığını örneğin ejder, kartal, sfenks gibi motiflerin özellikle Selçuklu mimarisinde kullanılırken tüm bu motifleri Avrupa'da Gotik katedrallerin giriş cephelerindeki tezyinata da yer aldığını belirtmektedir (1998, s. 29-38).

Sonuç

Günümüzde Gotik ifadesi edebî bir türden bir yazı yüzü tasarımına, müzikten modaya değin birçok alanda kullanılıyor olsa da asıl olarak Gotik kelimesi ile bütünleşmiş ve bu alanlar içerisinde öne çıkmış disiplin olan mimarlık, Gotik mimarlık denildiği zaman ise dini bir mimari yapı türü olan katedraller akla gelmektedir. Avrupa'da inşa edilen bu dini yapılar ile Hristiyanlık vurgusunun özellikle öne çıkarılması neticesinde katedraller ve Gotik mimari zaman içerisinde birbiri yerine eş anlamlı olarak kullanılabilen ifade biçimlerine dönüşmüştür. Bu bağlamda Gotik mimarinin bünyesinde İslam mimarisinden nüveler barındırdığını öne sürmek konuya dair çalışmalarda bulunan bilim insanlarının da ihtilaf içerisinde olmalarını açıklayabilmektedir. Kültürlerarasılık kavramı merkezli bir bakış açısı ile ele alınmış olan bu çalışmada, mimari yapıların toplumların sahip oldukları medeniyetlerin çözümlenebilmesine dair en belirgin vasita olması, kültürlerarası etkileşimin aslında nasıl da doğal bir yol haritası görevini üstlenmiş olduğunu açıklamaktadır.

Gotik mimari ve İslam mimarisi arasındaki bağlantılarının incelendiği bu çalışmada, Gotik mimarinin ilk örneği olarak kabul görmüş olan Saint Denis Kilisesi'nin baş rahibi olup aynı zamanda inşasında da görev alan Suger'in tabiri ile farklı uluslardan birçok usta tarafından yapılan ve sonrasında uluslararası bir akıma dönüşen Gotik mimari hakkında genel bilgi verilmiştir. Daha önce uygulanılmamış şekilde farklı yapı unsurlarının bir araya getirilmesi ile ortaya çıktığı kabul edilen Gotik mimari vasıtası ile Doğu ve Batı kültürlerinin etkileşimlerine dikkat çekilmiştir. Gotik mimarinin içerdiği İslami etkiler, Batılı bilim insanları ve araştırmacıların çalışmaları ve ifadeleri üzerinden ele alınarak bu çalışmalar sonucunda benzerlik gösteren yapısal ve tezyini unsurlar, bu unsurlara örnek teşkil eden yapılar ile açıklanmıştır.

Kaynakça

alumni.cam.ac.uk. (____). Kurtuba Camii iç mekân kemeri.
https://www.alumni.cam.ac.uk/sites/www.alumni.cam.ac.uk/files/styles/flexslider_full/public/images/events/1200px_interior_of_the_cathedral_and_for-mer_great_mosque_of_cordoba.jpg?itok=ZQwcELOo Erişim Tarihi: 15 Nisan 2023

a.travel-assets.com. (____). Mucizevi su kemeri. <https://a.travel-assets.com/findyours-php/viewfinder/images/res70/224000/224329-Extremadura.jpg>
Erişim Tarihi: 9 Nisan 2023

cloudfront.net. (____). Tâk-ı Kısırâ. https://deih43ym53wif.cloudfront.net/ctesiphon-iraq-ktesifon-palace-iraq-shutterstock_1714928866.jpg_ae2c1f3235.jpg Erişim Tarihi: 13 Nisan 2023

Çelik, Z. (2005). *Şark'ın Sergilenişi: 19. Yüzyıl Fuarlarında İslam Mimarisi* (1. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı.

Çolak Boncukçu, S. (2019). *19. Yüzyıl Osmanlı Mimarisinde Oryantalizm'in Benimsenmesinde Gotik Etki: Gotik Üslubun İslami Kökenlerine Değın Söylemler ve Sonuçları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

de Laborde, A. (1816). *Les monuments de la France, classés chronologiquement et considérés sous le rapport des faits historiques et de l'étude des arts* (1. Baskı). Paris: Chèz Girard.

Draper, P. (2005). Islam and the West: The Early Use of the Pointed Arch Revisited. *Architectural History*, 48, 1-20. <http://www.jstor.org/stable/40033831>

Durant, W. (2004). *İslam Medeniyeti* (1. Baskı) (Çev. O. Bahaeddin). Ankara: Elips.

gardenvisit.com. (____). Hırbetü'l-Mefcer. https://images-production.gardenvisit.com/uploads/images/16646/khirbat_al-mafjar_2019_jpg_original.jpg Erişim Tarihi: 19 Nisan 2023

Ghadim, F. ve Ajerloo, B. (2005). Yirminci Yüzyılda İran Arkeolojisindeki Değışiklikler Üzerine Yeni Gözlemler. *Anadolu Araştırmaları*, 18(2), 183-206.

Godard, A. (1965). *Art of Iran* (1. Baskı) (Çev. M. Heron). New York: Frederick A.

Preager.

Grabar, O. (1975). *Islamic Architecture and the West: Influences and Parallels* (1. Baskı). Hampshire: Ashgate.

Grabar, O. (2004). *İslam Sanatının Oluşumu* (1. Baskı) (Çev. N. Yavuz). İstanbul: Pusula.

Grabar, O. (2022). *İslam Sanatı Çalışmalarının İnşası II – İslami Görsel Kültür 1100-1800* (1. Baskı) (Çev. H. Doğan). İstanbul. Albaraka.

Hayri, S. (1955). İslam Mimarisi. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(3-4), 68-74.

İğüs, E. (2015). Kültürlerarasılık: 19. Yüzyılda Londra'da Basılan Osmanlı Albümleri. *Cedrus*, 3, 365-378.

ikolsoftware.com. (____). Kümbet-i Hâkî. https://www.ikolsoftware.com/public/resized/high/image_data/original/570572df50d16d10a291454551d3e9b155b7ce4c/57ed9a9d0f104.jpg Erişim Tarihi: 18 Nisan 2023

İslam Ansiklopedisi. (____). Kurtuba Camii mihrabı. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kufi> Erişim Tarihi: 18 Nisan 2023

Janson, H. W. (1963). *History of Art* (1. Baskı). New York: Abrams.

Kadoi, Y. (2016). The myth-making of the Masjid-i Jami' of Isfahan: Arthur Upham Pope, architectural photographs, and the Persian-Gothic thesis in the 1930s. M. Gharipour (Ed.), *The Historiography of Persian Architecture* (1. Baskı) (s. 80-111). Londra: Routledge.

Loos, A. (2020). *Süsleme ve Cürüm* (1. Baskı) (Çev. E. Ceylan). İstanbul: Arketon.

merzifoncamileri.com. (____). Kayrevan Camii. <https://www.merzifoncamileri.com/sidi-ukba-ulu-camisi--670> Erişim Tarihi: 16 Nisan 2023

Ortiz, F. (1995). *Cuban Counterpoint: Tobacco and Sugar* (1. Baskı). Durham: Duke University.

Özkan Altınöz, M. (2014). 19. yy. Osmanlı Mimarisi'ndeki Oryantalizmin Endülüs Kaynağı ve Sirkeci Garı'nın Değerlendirilmesi. *Turkish Studies: International*

Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9(10), 837-852.

Panofsky, E. (2014). *Gotik Mimarlık ve Skolastik Felsefe Orta Çağda Sanat, Felsefe ve Din Arasındaki Benzerliklerin İncelenmesi* (1. Baskı) (Çev. E. Akyürek). İstanbul: Kabalcı.

Peker, A. U. (1998). Orta Çağ Anadolu Mimarisinde Anlam. *Arkeoloji ve Sanat*, 85, 29-38.

Pevsner, N. (1977). *Ana Çizgileriyle Avrupa Mimarlığı* (1. Baskı) (Çev. S. Batur). İstanbul: Cem.

Ruskin, J. (1889). *The Seven Lamps of Architecture* (6. Baskı). Londra: Longmans – Green.

sanatinyolculugu.com. (2020). Hargird Nizamiye Medresesi kuşağı.
<https://i0.wp.com/www.sanatinyolculugu.com/wp-content/uploads/2020/10/Hargirt-2.jpg?w=2200&ssl=1> Erişim Tarihi: 17 Nisan 2023

Simson, O. G. (1956). *The Gothic Cathedral Origins of Gothic Architecture and the Medieval Concept of Order* (1. Baskı). Princeton: Princeton University.

Stierlin, H. (2015). *İmanın ve İktidarın Hizmetinde İslam Mimarisi* (1. Baskı) (Çev. A. Berktaş). İstanbul: YKY.

Taşkent, A. (2012). –Arnold, Creswell ve Grabar Metinleri Bağlamında– İslam Sanatı ve Oryantalist Yaklaşımlar Üzerine Bir İnceleme I. *Sosyoloji Dergisi*, 3(24), 155-181.

Tomlinson, J. (2013). *Küreselleşme ve Kültür* (1. Baskı) (Çev. A. Eker). İstanbul: Ayrıntı.

Tümer, G. (2006). Dünyanın En Süslü Binası. *Mimarlık Dergisi*. <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=46&RecID=1111> Erişim Tarihi: 17 Nisan 2023

Yıldız, E. ve Bitirim Okmeydan, S. (2008). Kültürlerarası İletişim Açısından Üniversite (Dünya Üniversite Oyunları) İzmir 2005. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 32, 165-186.

Warton, T., Bentham, J., Grose, Francis, Captain ve Milner, J. (1808). *Essays on Gothic Architecture* (1. Baskı). Londra: J. Taylor.

wikimedia.org.(____a). Sultan el-Nâsır Camii taç kapısı. [https://upload.wiki-media.org/wikipedia/commons/thumb/6/66/Madrasa_of_al-Nasir_Muham-mad_overall_front_view.jpg/1200px-Madrasa_of_al-Nasir_Muhammad_over-all_front_view.jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/66/Madrasa_of_al-Nasir_Muham-mad_overall_front_view.jpg/1200px-Madrasa_of_al-Nasir_Muhammad_over-all_front_view.jpg) Erişim Tarihi: 20 Nisan 2023

wikimedia.org. (____b). Mescid-i Cuma. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/54/20180301124354_IMG_4179And6more_Interior_3.jpg/640px-20180301124354_IMG_4179And6more_Interior_3.jpg Erişim Tarihi: 28 Mart 2023

wikimedia.org. (____c). Le Puy Katedrali. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c5/Cathedral_Cloister_Of_Le_Puy_En_Velay_12th_C_%28242567735%29.jpeg Erişim Tarihi: 20 Mart 2023

wikimedia.org. (____d). Le Puy Katedrali kapısı. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/5c/Le_Puy-en-Velay_-_Cathédrale_Notre-Dame_-6.jpg/861px-Le_Puy-en-Velay_-_Cathédrale_Notre-Dame_-6.jpg?20091208165604 Erişim Tarihi: 27 Nisan 2023